

5. DIGITALISAATIO, KOKEILUT JA NORMIEN PURKAMINEN

5.1 Innovatiiviset julkiset hankinnat hallitusohjelman biotalouden ja puhtaiden ratkaisujen kärkihankkeiden tavoitteiden edistämiseksi

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja (€): 200 000

Aikajänne: 3/2017 -4/2018

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Suomen julkisten hankintojen yhteenlaskettu arvo on 35 miljardia euroa vuodessa, joka on yli 15 prosenttia bruttokansantuotteesta. Viime eduskuntavaalien alla politiikkakeskusteluun nousi innovatiiviset julkiset hankinnat, ja hallitusohjelmassa on asetettu tavoite, että viisi prosenttia kaikista julkisista hankinnoista on innovatiivisia hankintoja. Tällä tarkoitetaan yksinkertaistettuna sitä, että julkisissa hankinnoissa hankintakriteereinä ei ole yksinomaan hinta vaan laatu ja palvelun yhteiskunnallinen vaikuttavuus. EU:n uudet hankintadirektiivit sekä uudistuva kansallinen hankintalaki mahdollistavat tulevaisuudessa entistä paremmin innovatiivisten julkisten hankintojen toteuttamisen.

Hankkeen tavoitteena on tunnistaa konkreettisten hanke-esimerkkien ja pilottien kautta uusia toimintatapoja ja -malleja, joilla julkiset hankintayksiköt voivat tehokkaasti edistää biotalous ja puhtaat ratkaisut painopistealueelle asetettuja vaikuttavuustavoitteita (ympäristöhyödyt, liiketoiminnan kasvu, uudet työpaikat ja kauppataseen tasapainottaminen). Hanke tukee valittujen esimerkkihankkeiden toteuttamista tuomalla asiantuntemusta ja näkemystä innovatiivisten hankintojen toteuttamiseen ja niissä havaittavien ongelmien ratkaisemiseen. Lisäksi hankkeessa selvitetään ja pilotoidaan uusiin hankintamalleihin liittyvien riskien hallintamenettelyitä. Selvityksen ja demonstraatioiden pohjalta saadaan uutta tietoa ja näkemystä yhteiskunnallisten vaikuttavuustavoitteiden edistämisestä julkisten hankintojen avulla. Tietoa voidaan hyödyntää strategisen hallitusohjelman toimintasuunnitelman päivityksessä sekä hankintojen toteuttamisessa.

Pilotoitavat kohteet valitaan biotalousministeriryhmän tai -kansliapäällikköryhmän ohjauksen mukaisesti ja hankintayksiköiden mukaan lähtö ja varmistetaan etukäteen siten, että asia koordinoidaan valtioneuvostotasolla sisällyttämällä ja resursoimalla mahdollisuuksien mukaan pilotoitavat kokonaisuudet hankintayksikön ja valtion väliseen tulossopimukseen. Potentiaalisia ja vaikuttavuudeltaan suurimpia tapausesimerkkejä voisivat olla esim. biopolttoainesten käytön lisääminen lentoliikenteessä tai jäänmurtaajissa, innovatiivisten jätepalveluiden hankinta, vastuullisesti tuotettujen elintarvikkeiden käytön edistäminen esim. varuskuntien ruokahankinnoissa sekä vientireferenssien ja yksityisen ja julkisen sektorin kumppanuuksien edistäminen.

Uusiin hankintoihin liittyvien riskien hallintaa tarkastellaan erityisesti ns. riskitakuumenettelyä, joka madaltaisi julkisten hankkijoiden kynnystä innovatiivisiin ja ympäristön kannalta kestäviin hankintoihin. Riskitakuumenettelyn perusteluna on käytetty sitä, että vaikka julkisissa hankinnoissa on merkittävä markkinapotentiaali innovatiivisten ratkaisujen käyttöönottoon, uudet resurssiviisaat tuotteet

ja palvelut eivät aina toimi toivotulla tavalla. Nykyinen hankintakulttuuri ja sen perustana olevat hankintasäädökset korostavat riskien minimointia ja eivät täten tue innovatiivisia hankintoja. Hankkeessa selvitetään mahdollisuudet Suomeen soveltuvan riskitakuumenettelyn käyttöönotolle ja tunnistetaan potentiaaliset vastuutahot. Selvityksessä kartoitetaan ja hyödynnetään parhaita kansainvälisiä käytäntöjä.

Tutkimuskysymyksiä:

- Millaisilla uusilla toimintamalleilla voidaan edistää biotalouden ja puhtaiden ratkaisujen kärkihankkeille asetettujen yhteiskunnallisten vaikuttavuustavoitteiden (ympäristöhyödyt, liiketoiminnan kasvu, uudet työpaikat ja kauppataseen tasapainottaminen) saavuttamista julkisten hankintojen avulla?
- Mitkä ovat keskeiset pullonkaulat innovatiivisten hankintamenettelyiden toteuttamisessa valituissa hanke-esimerkeissä ja miten niihin liittyvät ongelmat ja haasteet voidaan käytännössä ratkaista sekä hallita niihin liittyviä riskejä?
- Millaisia kansainvälisiä hyviä käytäntöjä on olemassa innovatiivisten julkisten hankintojen toteuttamisessa ja niihin liittyvien riskien hallinnassa? Millaisia riskitakuumenettelyitä on olemassa ja miten ne soveltuvat Suomeen?
- Millaisia kriteereitä voidaan soveltaa innovaatiokumppanin valintaan ja miten niitä voidaan arvioida?
- Millainen vaikuttavuus on ollut aikaisemmin toteutetuilla toimenpiteillä, joilla on pyritty edistämään innovatiivisia julkisia hankintoja (esimerkiksi Motivan kestävien hankintojen neuvontapalvelu, TEKESin huippuostajat –ohjelma ja kaupunkialueiden kanssa solmittujen kasvusojelmusten vaikutus innovatiivisiin hankintoihin)? Voidaanko olemassa olevia tai syntyviä verkostoja hyödyntää innovatiivisten hankintojen edistämisessä tai pilotoinnissa (esim. HINKUKunnat ja Smart & Clean pääkaupunkiseutu)?

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Liittyä hallitusohjelman tavoitteeseen nostaa innovatiivisten hankintojen osuus 5 prosenttiin kaikista julkisista hankinnoista sekä hallitusohjelman toimintasuunnitelman biotalouden ja puhtaiden ratkaisujen sekä työllisyyden ja kilpailukyvyyn painopistealueiden vaikuttavuustavoitteiden edistämiseen.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Toimintavaihtoehtojen vertailua

5.2 MyData:n vaikutukset julkisen hallinnon organisaatioiden toimintaan

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja (€): 70 000

Aikajänne: 01/2017–07/2017

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

MyData-tutkimushanke tukee ja edesauttaa hallituksen kärkihankeen ”Digitalisoidaan julkiset palvelut” toteutusta. Yhtenä kärkihankeen toimenpiteenä vahvistetaan periaatetta, että tietoa ky-sytään vain kerran ja hyödynnetään monipuolisesti. Samalla vahvistetaan kansalaisen oikeutta omiin tietoihin. Kansalaisen oikeudesta omiin tietoihin keskeisenä ajatuksena on mahdollistaa ns. myData-lähestymistapaa julkisen hallinnon hallussa oleviin tietoihin. MyData-lähestymistavassa kansalainen voisi esimerkiksi jakaa, vaihtaa, tai myydä omia henkilötietojaan valtuuttamansa palvelun hyödynnettäväksi. MyData-lähestymistavan soveltaminen julkisen sektorin hallussa oleviin tietovarantoihin edistää uusien liiketoimintamahdollisuuksien syntymistä yksityiselle sektorille palveluille, joissa hyödynnetään ja/tai jatkojalostetaan henkilöön liittyviä omia tietoja.

Tutkimuskysymyksiä:

- Tutkimuksessa tavoitteena on selvittää, millaisia vaikutuksia, mukaan lukien taloudellisia vaikutuksia, myData-tyyppisellä henkilötietojen jakamisella kolmansille osapuolille olisi viranomaisten toimintaan? Esimerkiksi väestöketerikeskus nettobudjetoituna virastona saa tänä päivänä huomattavan osuuden toimintamenoistaan henkilötietojen myynnistä.
- Tutkimuksessa tulisi arvioida omien tietojen jakamisen mahdollistamisen vaikutuksia suhteessa viranomaisen nykyisiin resursseihin ja tietojärjestelmiin.
- Tutkimuksessa tulisi arvioida erilaisten skenaarioiden kautta julkiselle sektorille vaihtoehtoisia rahoitusmalleja myData-tyyppisen toiminnan järjestämiseksi.

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallituksen kärkihanke: Digitalisoidaan julkiset palvelut

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

- Ennakointitietoa ja kustannusanalyysitietoa
- Toimintavaihtoehtojen vertailua

5.3 Vaikutusten arvioinnin tehostaminen automaattisen tiedonhankinnan ja data-analytiikan avulla

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja (€): 250 000

Aikajänne: 2/2017-2/2018

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Hankkeessa arvioidaan massadatan toimivuutta ja mahdollisuuksia vaikutusten arvioinnissa. Tarkasteluun sisältyvät sekä automaattinen tiedonhankinta (ml. tiedonlouhinta) että data-analytiikka. Tarkastelun kohteena on viime vuosina kehitettyjen sekä käytössä olevien digitaalisten tiedonkeruumenettelyjen mahdollisuudet ja suhde aiemmin yleisesti käytettyihin.

Suunnitelmien ja ohjelmien vaikutusten arviointi perustuu perinteisesti erilaisiin selvityksiin. Taustaineistot ovat tyypillisesti yksittäisiä ja yksityiskohtaisia ympäristöselvityksiä ja inventointeja sekä niihin pohjautuvia mallinnuksia. Erilaisia vaikutustenarviointimalleja on kehitetty asiantuntemukseen ja aineistoihin pohjautuen. Tyypillistä olevaan rekisteritietoon pohjautuville selvityksille on, että se perustuvat kahdesta kolmeen vuotta vanhaan tilanteeseen, mikä nopeutuneiden yhteiskunnallisten heilahdusten/muutosten aikana on monessa tapauksessa päätöksenteon tarpeisiin nähden liian hidas. Automatisointia ja joukkoistamista hyödyntämällä voidaan laajentaa aineiston kattavuutta sekä helpottaa johtopäätösten tekemistä. Data-analytiikan kehittäminen nopeuttaa aineiston käsittelyä ja luokittelua, olennaisen tiedon tunnistamista ja suuntaa yksityiskohtaisten tarkastelujen valintaa. Hankkeella avataan mahdollisuuksia uudenlaisen tutkimusmetodiikan laajalle käyttöönotolle.

Selvitys vastaa vaikutusten arviointien laatuun kohdistettuun kritiikkiin luo edellytyksiä arviointien uusille toteuttamistavoille. Luotettava vaikutusten arviointi on perusehto kestäväälle päätöksenteolle. Yhdenmukaiset arviointimenettelyt valtionhallinnossa edistävät vertailtavuutta. Hallitusohjelmassa korostuu prosessien sujuvoittaminen, esimerkiksi kaavoituksessa. Vaikutusten arvioinnin merkitystä korostaa myös lainsäädännön arviointineuvoston perustaminen.

Hankkeen tuottamien menettelyjen käyttöalueita ovat mm. alueiden käytön suunnittelu, lähiympäristön kehittäminen ja rakennussuunnittelu, rakennettu ympäristö, yhteiskuntataloudellisten vaikutusten arviointi, tilannekuvien laatiminen, palvelurakenneselvitykset, kävelyn ja pyöräilyn edellytysten parantaminen sekä kansainvälisten sopimusten ja energia- ja ilmastotavoitteiden raportointi.

Tutkimuskysymyksiä:

- Miten massadataa on käytetty vaikutusten arvioinnissa ja miten data-analytiikkaa on hyödynnetty kansallisesti ja kansainvälisesti julkishallinnossa ja yksityissektorilla?
- Miten validiteetti ja reliabiliteetti on otettu huomioon ja varmistettu?
- Miten parhaiden menettelyjen tuloksia voidaan siirtää systemaattisesti lainsäädännön valmis-

telun ja muun julkisen päätöksenteon arviointiprosessiin Suomessa?

- Miten massadatala ja data-analytiikalla voidaan edistää arviointimenettelyjen sujuvuutta ja yhdenmukaisuutta?

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

- Hallitusohjelma: prosessien sujuvoittaminen
- Vaikutusten arvioinnin lisääntynyt merkitys poliittisen päätöksenteon perustana

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

- Ennakointitietoa ja taustoitusta, mukaan lukien olemassa olevan tiedon meta- ja tilannekuva-analyysit
- Toimintavaihtoehtojen vertailua
- Poliittikkatoimien arviointia